

2. Мезенко, А. М., Скребнева, Т. В., Антропонимное пространство Витебщины : монография / А. М. Мезенко, Т. В. Скребнева. – Витебск : Витеб. гос. ун-т, 2013. – 148 с.
3. Петровский, Н. А., Словарь русских личных имён [Электронный ресурс] / Н. А. Петровский // Азбука воспитания. Сайт для родителей. – Режим доступа: <https://azbyka.ru/deti/slovar-russkih-lichnyh-imen-petrovskij>. – Дата доступа: 28.12.2017.
4. Русские имена [Электронный ресурс] // Словарь русских имён. – Режим доступа: http://kurufin.ru/html/Rus_names/rus_d.html. – Дата доступа: 28.12.2017.
5. Русские имена [Электронный ресурс] // Словарь русских имён. – Режим доступа: http://kurufin.ru/html/Rus_names/rus_m.html. – Дата доступа: 28.12.2017.
6. Червинский, П. Формы личных имён русского речевого употребления / П. Червинский. – Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2012. – 204 с.

Сноски

1. Мезенко, А. М., Скребнева, Т. В., Антропонимное пространство Витебщины : монография / А. М. Мезенко, Т. В. Скребнева. – Витебск : Витеб. гос. ун-т, 2013. – 148 с.
2. Ермолович, Д. И., Имена собственные на стыке языков и культур [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://e-repa.ru/files/translation/ermolovich-names-pt1.pdf>. – Дата доступа: 28.12.2017.
3. Русские имена [Электронный ресурс] // Словарь русских имён. – Режим доступа: http://kurufin.ru/html/Rus_names/rus_d.html. – Дата доступа: 28.12.2017.
4. Петровский, Н. А., Словарь русских личных имён [Электронный ресурс] / Н. А. Петровский // Азбука воспитания. Сайт для родителей. – Режим доступа: <https://azbyka.ru/deti/slovar-russkih-lichnyh-imen-petrovskij>. – Дата доступа: 28.12.2017.
5. Русские имена [Электронный ресурс] // Словарь русских имён. – Режим доступа: http://kurufin.ru/html/Rus_names/rus_m.html. – Дата доступа: 28.12.2017.

І.І. Ільченко, Н.В. Ісачук

Запорізький національний університет
e-mail: iryna_ilchenko@ukr.net, nastyi14@ukr.net

УДК 821.161.2:82-1: 81'373.2

ПЕРЕКЛАДНІ ПОЕЗІЇ В.А. ЧАБАНЕНКА: ОНОМАСТИЧНІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Ключові слова: *антропонім, онім, ономастикон, поетичний переклад, топонім.*

У статті розглянуто специфіку онімів збірки перекладів В. А. Чабаненка «Суголося». З'ясовано, що ономастичний простір збірки «Суголося» представлений двома групами онімів: антропонімами та топонімами. В перекладних поезіях зберігається достовірність і оніми дають неоціненну інформацію для інтерпретації всього тексту і стилістично увіразняють та забарвлюють поезії.

I.I. Ilchenko, N.V. Isachuk
Zaporizhzhya national university

TRANSLATION POETRIES V.A. CHABANENKO: ONOMASTIC OBSERVATIONS

Key words: *anthroponym, onym, onomasticon, poetic translation, toponym.*

The article deals with the onyms specificity in the collection of translations by V.A. Chabanenko "The consonance". It was found out that the range of onyms used in the collection "The consonance" is presented in two groups: anthroponyms and toponyms. The original worthiness is present in the translations, the onyms give the valuable information for the interpretation of the whole text, they colour the poems stylistically.

Власні назви, використані в художньому творі залишаються цікавим об'єктом дослідження для ономастів. Оними є важливою складовою мікросвіту художнього твору і мають велике значення для виявлення неповторних компонентів індивідуального стилю письменника. Г. Бичик наголошує, що власні назви становлять невід'ємну лексичну категорію тексту, разом з іншими мовними засобами «реалізують авторську концепцію світобачення, сприяють побудові художнього образу» [1, 339].

Літературна ономастика, як і сама література, відображає повну картину світу, а тому вдається до аналізу всіх розрядів ономастичних одиниць. Цій темі присвячені праці таких дослідників: Л. Андрієвої, Л. Белея, В. Калінкіна, Ю. Карпенка, Г. Ковальова, В. Никонова, Е. Магазаника, В. Михайлова, Є. Отіна, О. Суперанської. Проте інтерес дослідників спрямований найчастіше на літературну ономастику попередніх століть, і майже не дослідженими залишаються оними художніх творів наших сучасників, а саме видатних представників Запорізького краю.

Запоріжжя – це не тільки край козацької звитяги, дивовижна історична та природна перлина нашої країни, це край видатних поетів та науковців. Саме такою людиною і був професор В. Чабаненко – автор багатьох наукових розвідок у галузі мовознавства та літературознавства, літературної критики, публіцистики, поет та перекладач. Перекладати Віктор Антонович почав, коли був студентом Запорізького педагогічного інституту, де вивчав, крім української, ще й німецьку мову. Згодом отримав диплом учителя української мови й літератури та німецької мови. Ще в університеті один із викладачів помітив особливу зацікавленість В. Чабаненка німецькою класичною поезією й запропонував зробити переклад на конкурс перекладачів та декламаторів німецької поезії. Віктор Антонович переклав вірш Гейне й зайняв перше місце.

В. Чабаненка завжди захоплювала поезія інших народів, великих поетів, зокрема, зі слов'янських країн. Проте для того, щоб робити справжній поетичний переклад, необхідно розуміти текст, який ти перекладаєш, а ще краще досконало знати мову, якою він написаний: «Я добре знаю білоруську мову. Свого часу читав курс порівняльної граматики східнослов'янських мов білоруською мовою. А далі йде російська, болгарська, польська, сербська, словенська поезія» [7, 17].

У 2004 році В. Чабаненко видає збірку перекладів під назвою «Суголося» – це переклади з білоруської (М. Богдановича, Я. Купали, Я. Коласа, М. Танка, П. Бровки, Р. Няхая, М. Макаля, О. Рязанова), болгарської (Х. Ботева, Д. Пантелеева), німецької (Г. Гейне, Г. Гервега), польської (Ю. Словацького, Л. Стаффа), російської (О. Кочербитова), сербської (Д. Максимовича) і словенської (Ф. Прешерна) мов. Головна тема відібраних для перекладу творів – нескореність людського духу в боротьбі зі злом. Витончені поетичні образи, свіжість почуттів, емоційна відкритість ліричних героїв, а над усе – їхня пристрасна віра у вище призначення Людини.

Ономастичний простір збірки представлений власними назвами, які відображають національний колорит, історичну дійсність перекладних поезій. Невипадково Віктор Антонович вибрав саме ці поезії для перекладу, адже вони є експресивно і стилістично насиченими, в яких оними визначають просторовий чинник. Поетичні переклади В. Чабаненка в ономастичному плані досі не вивчалися. Це й зумовлює актуальність теми нашого дослідження.

Метою статті є дослідження особливостей використання поетонімів у перекладах В. Чабаненка. Досягнення зазначеної мети передбачає виконання таких завдань:

виявити всі власні назви; виділити тематичні класи онімів; визначити особливості функціонування онімів у поезіях.

Ономастичний простір збірки «Суголося» є багатим, кожен із класів власних назв представлений багатьма підкласами, а саме – антропонімічні класи: ім'я, прізвище; топонімічні класи: макротопоніми, ойконіми, ойкодомоніми, гідроніми.

Ім'я персонажа – це яскрава і колоритна мовна одиниця. Найбільш частотними є антропоніми, які у перекладах виконують номінативну та експресивно-оцінну функції.

Наявність у перекладах В. Чабаненка антропонімів з номінативною функцією підтверджує достовірність зображуваних персонажів: *А як жали, сніп твій хутко так в'язавсь, / Аж Лявон – недбайло дивом дивувавсь* [6, 44]; *Його закохані давно роздарували / Своім Дульсінеям і Джульєттам* [6, 88]; *У подарунок своїй Соломії...* [6, 88]; *Ой, не бігав би ти, Яне, за куніцями, / А ще більше – за тими молодіцями...* [6, 43]; *Ти брате, що ж? ...Очей не маєш? / Орлом ти Гаву називаєш?!...* [6, 49]; *Як ластівка з піддашися рук Скорининих / Твоє витало слово по Русі* [6, 99]; *В Сирчана келих випав з рук* [6, 139]; *Зрадів Сирчан, гінця послав* [6, 140]. Такі антропоніми характеризуються відсутністю супровідних конотацій і використовуються для того, щоб називати денотатів і диференціювати їх.

У перекладах В. Чабаненка є антропоніми з експресивно-оцінною функцією, які розкривають національний та історичний колорит – це в першу чергу білоруські імена: *То не дзвін гуде – поговорі іде, / Що знайшли вранці Янку-стрільця* [6, 43]; *У Лявона вишиванка – а по ній голубки* [6, 45]; грецькі: *Коли Геракл поверг-звалив у прах Антея, / Як вітер валить повний колос на ріллі, / Вдихнула міць у груди сина мати Гея – / І враз Антей почувсь, як дуб, од неї, / Окріп, напружився й піднявся із землі* [6, 12]; *У Сопрона вишиванка – а по ній підківки* [6, 45]; *Отрок водив їх і Сирчан – / Два брати, хани гордоликі* [6, 139]; українські: *У Семена вишиванка – а по ній листочки* [6, 45]; *Тут бачить Чиж – із Гавою не жарти, / А чубчик чого-небудь свій же йому вартий* [6, 49]; німецький антропонім: *Бо у Лорелай віченьки милі* [6, 115].

Поміж антропонімічного масиву вагоме місце займають імена та прізвища всесвітньовідомих людей: поетів (Шекспір, Пушкін, Гомер, Калиновський); композиторів (Бетховен); революціонерів (Врублевський); князів (Мономах): *А де ж захватись Шекспіру і Пушкіну, / Томам братолюбства і доброти?!* [6, 97]; *Не звідавши музики і тепла, / Сліпнуть Гомери і глухнуть Бетховени* [6, 98] (поезії Петруся Макаля); *Білила льон на шати Калиновському / І Німаном у сні Врублевського пливла* [6, 99] (Ригор Барадулін); *Важку мені шапку / Вручив Мономах!* [6, 104] (Михась Стригальов); *То князь преславний Мономах / Прийшов одмстити за руське горе* [6, 139]; *Умер тим часом Мономах – / І Русь лишив у тузі-горі* [6, 140]; *Не встати більше Мономаху* [6, 141] (поезії Аполлона Майкова).

Історичне минуле Білорусії, Франції, Болгарії, Німеччини у поезіях відтворено не тільки через антропоніми, але й через топоніми, адже їхні семантико-стилістичні можливості особливо широкі й різноманітні в поетичній творчості. Топоніми, за висловом дослідниці Т. Немировської, є «місткими й ефективними акцентами контексту, що створюють контрасти і світлотінь, підсилюють і приглушують основну тему контексту, створюють головні контури оповіді, зовнішній і внутрішній асоціативні ефекти та діють у чітко заданому автором ключі» [5, 114].

Макротопоніми (назви великих територій) у збірці перекладів «Суголося» використані з метою відтворення часопростору, тобто постійною вказівкою на певні історичні події країни: *Нехай його Франція вмие слізьми / І прийме земля наша рідна* [6, 127]; *Почули вони, що їх браття тепер – / Раби обікрадені, ниці, / Що Франції гнів правдо любовний умер* [6, 126]; *Він там усіх владик здолав, / Один панує над Кавказом...* [6, 140]; *На них чекає степ, рідня. / Чужий Кавказ назад тікає* [6, 142].

Наскрізним і ключовим є топонім *Білорусь*, який виступає і місцем дії, і Батьківщиною, і найвищим, найдорожчим символом. І це не дивно, адже найбільше перекладів у збірці з білоруської мови (М. Богданович, Цьотка, Янка Купала, Якуб Колас, Петрусь Бровка, Максим Танк). Відкривається «Суголосся» великою добіркою творів Максима Богдановича («Погоня», «Народ мій! Жебрак з-під воріт», «Моя душа», «Госкно так, а в серці тихо туга ще й співає...»), що становлять чи не третину усіх перекладів. Віктор Антонович недаремно перекладав твори Максима Богдановича, адже знаємо, що цей поет залишив велику творчу спадщину, він – новатор віршування (тріолет, сонет) та мав тісні творчі зв'язки з Україною, перекладав, пропагував і досліджував творчість українських поетів.

Макротопонім *Білорусь* найчастіше виконує ідеологічну функцію (ідеологічно вмотивована оцінка денотата): *Мо', вони, Білорусь, подалися, / Щоб догнати калік-неорік* [6, 4]; *Білорусь, твій народ ще зустрінеться / З сонцесяйним, розхмареним днем* [6, 6]; *Білорусь моя! Країно-браночко! / Встань і вільний шлях собі шукай* [6, 7]; *Як згадаю я кохану Білорусь, / Як згадаю її горе та біду* [6, 10]; *О, Білорусь, моя ти доле, / Моя печаль і поцілунок* [6, 92]; *Твоє ім'я нащадкам віщим голосом / Із тьми століть озветься: Бі-ло-русь!* [6, 99]; *Любове висока – / Моя Білорусь* [6, 104].

Специфічним виявом етнічної і культурної історії народів є ойконіми – географічні назви міст, сіл та хуторів, вони становлять важливе інформативне джерело в поезіях. Назви міст локалізують місця перебування головних героїв поезій: *У містечку Терестечку то не дзвін гуде, / То не дзвін гуде – поговоріде, / Що знайшли вранці Янку-стрільця / У гайочку зеленому* [6, 43]; *Нам не раз рідна хата ввижалась, / Увижались Німан, Лібава* [6, 14].

Серед топонімів виділяють також ойкодомоніми (назви архітектурних споруд), які виконують адресну функцію і служать орієнтиром в міському просторі: *Гостра Брама на гадку спадає / І лицарство комонне на ній* [6, 4]. Як пояснює Віктор Антонович, «поет має на увазі головну браму середньовічного Вільна, на якій було зображено бойову сцену з лицарями-вершниками. Це зображення стало гербом Литовської (а згодом і Білоруської незалежної) держави та звалось Литовською Погонею» [6, 4].

Розлогі картини зі світової історії вимагають додаткових назв для легшої локалізації відповідних подій. Саме тому серед потамонімів, використаних у поезіях, маємо назви річок, які протікають на різних теренах: *Що гуляв у степах / Від зорі до зорі, / Що на Січі гримів, / Як пороги в Дніпрі* [6, 57] (Україна); *Десь над Нілом спізнився / Зустріти тебе, о царице!* [6, 89] (Африка); *Набрать води з пораненого Бугу / Рука солдатська так і не змогла* [6, 103] (Україна, Білорусь, Польща); *Вечірню п'янку прохолodu, / Дрімаючи, Рейн видиха* [6, 115]; *Що добрий мій песик сказився / Й тепер десь у Рейні на дні* [6, 120] (Західна Європа); *Нам не раз рідна хата ввижалась, / Увижались Німан, Лібава* [6, 14] (Білорусь, Литва).

Топоніми як компоненти художнього тексту у поетичних перекладах В. Чабаненка сюжетно й композиційно важливі, ідейно значущі і вмотивовані одиниці. Завдяки переосмисленню вони перетворюються на яскраві й виразні хвилюючі образи, стають актуалізаторами історичних подій.

Отже, Віктор Антонович не випадково обрав поезії білоруських, болгарських, німецьких та польських поетів, адже його хвилювали події, в яких відображено історичне минуле, яке часто навіювало на спогади про рідний край, затоплення Велико-го Лугу. У цих націях найбільше поетів, які справді співзвучні своїми темами, ідеями, образами українській поезії, а також життєвим принципам, поглядам та моралі В. Чабаненка. В перекладних поезіях зберігається достовірність і оніми дають неоціненну інформацію для інтерпретації всього тексту і стилістично увиразнюють та забарвлюють поезії.

Література

1. Бичик, Г. В. Способи номінації та функціонування власних імен у серії романів Ерін Хантер «Воїни» / Г. В. Бичик // Серія «Філологічні науки». – 1989. – № 3. – 341 с.
2. Герасимчук, В. М. Поетоніми як засіб художньої характеристики / В. М. Герасимчук // Дивослово. – 1999. – № 11. – С. 14–19.
3. Дудун, Т. В. Историчний аналіз класифікації топонімів / Т. В. Дудун // Часопис картографії. – 2011. – Вип. 1. – С. 226–232.
4. Маруніч, І. І. Топоніми в ідіостилі письменника : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01 / І. І. Маруніч ; Київ. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 1994. – 18 с.
5. Немировская, Т. В. Некоторые проблемы литературной ономастики / Т. В. Немировская // Актуальные вопросы русской ономастики : сб. науч. тр. – К. : УМКВО, 1988. – С. 112–122.
6. Суголосья: Поетичні переклади Віктора Чабаненка. – Запоріжжя, 2004. – 153 с.
7. Чабаненко, В. А. Бібліографічний покажчик / В. А. Чабаненко. – Запоріжжя : ЗДУ, 2007. – 96 с.
8. Шевченко, Т. Г. Грані великого таланту / Т. Г. Шевченко // Хортиця. – 2003. – № 5. – С. 3–4.

И.А. Королёва

Смоленский государственный университет
e-mail: innakor@mail.ru

УДК 811.161.1

ПРОЗВИЩНЫЕ ИМЕНА НА РУСИ: СЕМАНТИЧЕСКИЙ АСПЕКТ

Ключевые слова: *историческая антропонимика, прозвищное имя, семантика основы, версия, Смоленский край.*

В статье обращается внимание на возможность различного толкования значения основ старых прозвищных имен, бытовавших на Руси еще в XVII веке. Рассмотрены возможные версии для определения значения некоторых частных именовании. Показано, как может быть по-разному интерпретирована основа с учетом территориального фактора. Используются смоленские памятники деловой письменности XVII века.

I.A. Koroleva

Smolensk State University (Russia)

NICKNAMES IN OLD RUS': A SEMANTIC ASPECT

Key words: *historical anthroponymy, nickname, semantics of the base, version, Smolensk province.*

The article pays attention to a possibility of various treatments of the meanings of the old nickname bases, current in Rus' as early as the 17-th century. The paper also considers possible versions of determining the meaning of certain names. It has been demonstrated that the territorial factor may cause different interpretations of the base. The article is based on the Smolensk business papers dating back to the 17-th century.

Еще в 1983 году известный российский ономаст В.Д. Бондалетов выделил пять направлений в исследовании русской антропонимии: общеонимическая (общеантропонимическая) теория, история русской антропонимии, современная русская антро-